

Rīgas Bilingvālais centrs

Rīgas Klasiskā ģimnāzija

Pētījuma pasūtītājs:

Izglītības un zinātnes ministrijas

Izglītības satura un eksaminācijas centrs

*Mazākumtautību etniskās identitātes veicināšana
vispārizglītojošajās izglītības iestādēs,
kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas 12. klasēs*

Rīga, 2007.

Ievads

Kopš 2004.gada Latvijas vidējās izglītības sistēmā tiek īstenota izglītības reforma vispārīglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Reformas ietvaros 60% mācību priekšmeti tiek pasniegti valsts valodā. 2006./2007. mācību gadā centralizētos eksāmenus kārtoja skolēni, kuri 2004. gadā sāka mācīties pārsvarā valsts valodā. Centralizēto eksāmenu kārtošanas kvalitāti, skolēnu zināšanu, prasmju un iemaņu līmeni parāda statistika. Tomēr reformas īstenošanas gados ir radušies jautājumi, kuri nav atspoguļoti eksāmenu datos. Proti:

- vai mazākumtautību skolās skolēniem ir saglabājusies mazākumtautību etniskā identitāte, kad mācību process notiek pārsvarā latviešu valodā?
- vai mazākumtautību skolās stundu un ārpusstudu nodarbībās notiek etniskās identitātes veicināšana?
- cik lielā mērā mācību standarti, fakultatīvo nodarbību, interešu izglītības un citu ārpusstundu nodarbību programmas dod mazākumtautību skolām iespēju saglabāt un veicināt skolēniem etnisko identitāti?
- kāda attieksme pret šiem jautājumiem ir skolotājiem, pašiem mazākumtautību skolēniem un viņu vecākiem?

Pētījumā nevar uzreiz atbildēt uz visiem šiem jautājumiem, tas ir mēģinājums iegūt informāciju, kā tiek veicināta mazākumtautību kultūras un valodas apguve mazākumtautību vispārējās vidējās izglītības iestādēs un kā tiek veicināta mazākumtautību etniskā identitāte tajās.

Pētījuma izstrādes grupa:

Romans Alijevs – Dr.paed., Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktors, grupas zinātniskais konsultants;

Gaļina Rafaļsone – Rīgas bilingvālā centra vadītāja, Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktora vietniece, grupas vadītāja;

Veronika Pluščevska – Mag. paed., Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktora vietniece;

Sergejs Bratarčuks - Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktora vietnieks.

Diagnosticējošo darbu izstrādes grupa:

Dzintars Dvinskis – Mag. ekonom., Rīgas Klasiskās ģimnāzijas Biznesa ekonomisko pamatu skolotājs;

Renāte Ļucāne - Rīgas Klasiskās ģimnāzijas ģeogrāfijas skolotāja;

Jurijs Sadlovskis – Dr.filol., Rīgas Klasiskās ģimnāzijas latviešu valodas un literatūras skolotājs;

Svetlana Procuna - Mag.filol., Rīgas Klasiskās ģimnāzijas krievu valodas un literatūras skolotāja;

Gaļina Skleinova - Rīgas Klasiskās ģimnāzijas krievu valodas un literatūras skolotāja;

Olga Sļadevska - Rīgas Klasiskās ģimnāzijas kultūras vēstures skolotāja.

Pētījuma objekts – mācību process (gan stundu, gan ārpusstundu) vispārizglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību vidējās izglītības programmas.

Pētījuma priekšmets – mazākumtautību etniskās identitātes veicināšana vispārizglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību videsizglītības programmas 12. klasēs.

Latvijas valstī vispārizglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību vidējās izglītības programmas mācās dažādu tautību pārstāvji. Sakarā ar to pētījuma izstrādes grupa balstījās uz šādām *pamattēzēm*:

1. Latvijas demogrāfiskos un kultūrvēsturiskos apstākļos mazākumtautību etniskās identitātes veicināšana izglītības iestādēs ir starpkultūru izglītības procesa sastāvdaļa;
2. Zināt un cienīt savas tradīcijas, valodu un vēsturi prot cilvēks, kurš zina un ciena atšķirīgo;
3. Latvijas apstākļos tas nozīmē – zināt un cienīt Latvijā dzīvojošo tautu tradīcijas, vēsturi un valodu.

Pētījuma mērķis - iegūt objektīvu priekšstatu par piedāvātajām iespējām, šo iespēju īstenošanu saglabāt un veicināt mazākumtautību etnisko identitāti.

Pētījuma hipotēze:

Mazākumtautību izglītības iestādēs skolēnu etniskās identitātes saglabāšana un veicināšana notiek, ja:

1. Ar mazākumtautības identitātes saglabāšanu saistītie jautājumi ir iekļauti dokumentos, kuri reglamentē vispārējās vidējās izglītības saturu Latvijā.
2. Izglītības iestāde piedāvā skolēniem iespēju attīstīt savus priekšstatus par kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā.
3. Skolēni izmanto skolā piedāvāto iespēju veicināt savu nacionālo identitāti.
4. Vecāki atbalsta izglītības iestādes darbību mazākumtautību nacionālās identitātes veicināšanā un saglabāšanā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Lai noteiktu, kā tiek veicināta mazākumtautību kultūras un valodas apguve mācību priekšmetu apgūvē, izanalizēt vispārējās vidējās izglītības priekšmetu standartu prasības.
2. Apkopot ziņas par izglītības iestāžu organizētajām 10.-12. klasēs ārpusstundu nodarbībām, kuras izmantotas to mācību priekšmetu apgūvē, kuri saistīti ar attiecīgās etniskās kultūras un valodas izzināšanu.
3. Izstrādāt diagnosticējošos darbus par etniskās identitātes veicināšanu mācību priekšmetu apgūvē.
4. Apkopot un salīdzināt diagnosticējošo darbu rezultātus.
5. Izstrādāt ieteikumus mazākumtautību etniskās identitātes veicināšanai vispārīzglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību vidējās izglītības programmas.

Pētījumā tika izmantots *metožu komplekss*, kurā ietilpst gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās pētījuma metodes:

1. Vispārteorētiskās – zinātniskās literatūras analīze pedagoģijā un mūsdienīgā izglītībā, vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartu analīze un mācību priekšmetu programmas analīze, kā rezultātā tiek izstrādātas pieejas 12. klašu skolēnu diagnosticēšanas saturam un tā vērtēšanas kritērijiem.

2. Empīriskās metodes:

- dokumentācijas pētīšana – dod iespēju izstrādāt diagnosticējošos darbus un izvērtēt izglītības iestādes iespējas piedāvāt skolēniem stundu un ārpusstundu nodarbības, kurās saturs ir saistīts ar mazākumtautību vēsturi, kultūru un valodu Latvijā.
- 12. klašu skolēnu diagnosticēšana četrās izglītības jomās – dod iespēju izvērtēt skolēnu zināšanas, prasmes un iemaņas katrā izglītības jomā, kuras ir saistītas ar pētījuma priekšmetu.
- anketēšana (skolēnu, skolēnu vecāku un skolotāju) – dod visplašākos datus pētījuma gaitā un rezultātā gan par mācību procesu mazākumtautību izglītības iestādēs, gan par ārpusstundu nodarbībām tajās.
- datu apstrādes statistiskās metodes (gan matemātiski statistiskās apstrādes metodes, gan informācijas apstrādes procedūras).

Pētījuma bāze:

1. Rīgas, Liepājas, Rēzeknes un Daugavpils vispārējās vidējās izglītības iestāžu 12. klašu skolēni (500 dalībnieki);
2. Rīgas, Liepājas, Rēzeknes un Daugavpils vispārējās vidējās izglītības iestāžu 12. klašu skolēnu vecāki (112 dalībnieki);
3. Rīgas vispārējās vidējās izglītības iestāžu skolotāji (32 dalībnieki).

Pētījumā piedalījās skolēni, skolēnu vecāki un skolotāji no izglītības iestādēm, kurās pārsvarā mācību valoda ir krievu valoda (izņemot divas Poļu skolas – Rēzeknē un Liepājā). Tā ir pētnieku grupas apzināta izvēle, jo mazākumtautību izglītības iestādēs, kurās mācību valoda ir cita mazākumtautību valoda, mācību plānos ir iekļauti mācību priekšmeti, kuru saturs ir tieši saistīts ar atbilstošo tautu kultūru, vēsturi un valodu, un etniskās identitātes veicināšana notiek intensīvāk, nekā iestādēs, kurās mācās dažādu tautu pārstāvji.

Lai sasniegtu izvirzīto pētījuma mērķi un uzdevumus tiek izstrādāti *trīs pētījuma posmi*:

- 1.posms – „*Iespējas*” – mācību priekšmetu standartu analīze.
- 2.posms – „*Viedokļi*” – 12. klašu skolēnu, skolēnu vecāku un skolotāju anketēšana.
- 3.posms – „*Prakse un atgriezeniskā saikne*” – diagnosticējošie darbi.

Izvērtējot pētījuma rezultātus, ir izstrādāti priekšlikumi un secinājumi mazākumtautību etniskās identitātes veicināšanai mācību priekšmetu apgūvē un ārpusstundu nodarbībās vispārīzglītojošajās izglītības iestādēs, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas.

1.posms – „Iespējas” – mācību priekšmetu standartu analīze.

Pētījums ir veikts situācijā, kad vidusskolā darbojas vecie mācību priekšmetu standarti, kuri tika apstiprināti 1992. – 1998. gadu laikā, un daudzas prasības no tiem ir novecojušas un neatbilst mūsdienīgām pieejām izglītībā. Vienlaicīgi, tiek sagatavoti jaunie standarti visos mācību priekšmetos. Pedagogu vidē aktīvi notiek jauno standartu apspriešana un skolotāji aprobē jaunās prasības mācību procesā. Lai pētītu, kā mācību priekšmetu standarti veicina mazākumtautību un multikultūras saturu apguvi vidusskolā, tika izvēlēti atbilstoši formulējumi gan no vecajiem standartiem, gan no jaunajiem četros priekšmetos, kuru saturs izmantots diagnosticējošajos darbos: ģeogrāfijā, vēsturē, kultūras vēsture un literatūrā.

<i>Mācību priekšmets</i>	<i>Vecais standarts</i>	<i>Jaunais standarts</i>
Ģeogrāfija	<i>Ģeogrāfija. Profilkursa vadlīnijas. Rīga, 1995.:</i> 2. Latvijas Republikas demogrāfiskā situācija, demogrāfiskā politika. (lpp.5)	<i>Ģeogrāfija. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts. 2008.</i> <i>Projekts:</i> IV. Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei: ...8.11. izprot cilvēku dzīvesveida un tradīciju daudzveidību, raksturo to reģionālās atšķirības; 8.12. analizē un vērtē dažādu un etnisku konfliktu cēloņus un sekas pasaules reģionos; 8.13. raksturo dažādu kultūru, kultūrvēsturisko celtņu un vietu ģeogrāfisko izplatību.
Vēsture	<i>Vēsture. Vidējās izglītības standarts. Rīga, 1998.:</i> „...Jābūt priekšstatam par Eiropas tautu un valodu etniskajām grupām un to attīstību”; „...Jābūt priekšstatam par daudzveido, tradīciju, materiālās kultūras un sabiedriskās lokālajām un reģionālajām atšķirībām”.	<i>Latvijas un pasaules vēsture. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts. 2008. Projekts:</i> 5.2. Daudzveidīgā un mainīgā identitāte”; 5.3. Individīda vieta vēstures procesos”; 8.13. Izprot etniskās un nacionālās identitātes veidošanos Latvijā, Eiropā un pasaulē jaunajos un jaunākos laikos”.

<p>Kultūras vēsture</p>	<p><i>Kultūras vēsture. Vidējās izglītības standarts. Rīga, 1997.:</i> „Kursa saturs: Kultūra Latvijā 20.gs. 20.-40.g. Nacionālo minoritāšu kultūras autonomija... Prasības kursa apguvei: Priekšstati par ... nacionālajām minoritātēm Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas...”</p>	<p><i>Kulturoloģija. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts. 2008.</i> Projekts: I. Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi: 2.4. veicināt tolerantu attieksmi pret citām kultūrām, izprotot to atšķirības un mijiedarbību... II. Mācību priekšmeta obligātais saturs: 3.4.kultūras procesi un starpkultūru attiecības;.. 4.1.indivīda un sabiedrības attiecības dažādās kultūras;.. III. Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei: 6.2. spēj skaidrot cilvēka vajadzību un attieksmju nozīmi dažādās kultūras;.. 6.5. izprot kultūru kā vērtību sistēmu un apzinās tās daudzveidīgo raksturu;.. 6.21. izprot Latvijas kultūras saistību ar pasaules kultūru dažādām izpausmes formām;.. 7.4. zina un vērtē etniskās un nacionālās kultūras pazīmes un atšķirības;.. 7.6. apzinās etniskās un nacionālās kultūridentitātes nozīmi, saskata savas iespējas nacionālās kultūras kopšanā;.. 8.6. ir tolerants pret dažādām kultūrām un prot veidot pozitīvas attiecības ar dažādu kultūru un reliģiju pārstāvjiem.</p>
--------------------------------	--	--

<p>Mazākum- tautību valoda un literatūra</p>	<p><i>Литература. Программа для средней школы с русским языком обучения. Пуза, 1998.</i></p> <p>Mācību programmā netika atrasts formulējums, kas attiecas uz mazākumtautību kultūru Latvijā.</p>	<p><i>Mazākumtautību valoda un literatūra. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts. 2008. Projekts:</i></p> <p>I. Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi:</p> <p>2.3. attīstīt vajadzību un spēju piedalīties starpkultūru dialogā, pamatojoties uz izpratni par māksliniecisko un citu tekstu kopīgo uzbūvi.</p> <p>II. Mācību priekšmeta obligātais saturs.</p> <p>4.2. dzimtā valoda starpkultūru saskarsmē.</p> <p>III. Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei.</p> <p>6.5. apzinās dzimtās valodas lietojuma īpatnības diasporā;</p> <p>6.6. apzinās daudzvalodību un multikulturālismu kā pasaules sabiedrības nozīmīgāko īpatnību;..</p> <p>6.12. saprot verbālas un neverbālas nacionālās uzvedības īpatnības starpkultūru dialogā;..</p> <p>6.15. ar cieņu izturas pret nacionālajām īpatnībām un uzvedības normām saskarsmē...</p>
---	--	---

Vecā un jaunā mācību standartu formulējuma salīdzinājums parāda, ka vecajos MP standartos ļoti maz aktualizēta starpkultūru izglītības pieeja, formulējumi ir ļoti plaši. Standarti pieļauj dažādas interpretācijas iespējas, realizējot starpkulturālo un multikulturālo aspektu. Jaunajos mācību priekšmetu standartos starpkultūru saturs ir aktualizēts vairāk, nekā iepriekšējos standartos, bet definīcijas par etniskās kultūras daudzveidību ir vispārīgas, neakcentējot nepieciešamību izmantot Latvijas situācijas raksturojumu. No vienas puses – standarti ir atvērti materiālam ar multikulturālu saturu, t.sk., materiāliem par Latvijā dzīvojošām tautām. No citas puses – skolotājs tādos apstākļos ir pēdēja instance, kura nosaka, kādu materiālu izmantot un cik lielā apjomā.

2.posms – „Viedokļi” – 12. klašu skolēnu, skolēnu vecāku un skolotāju anketēšana.

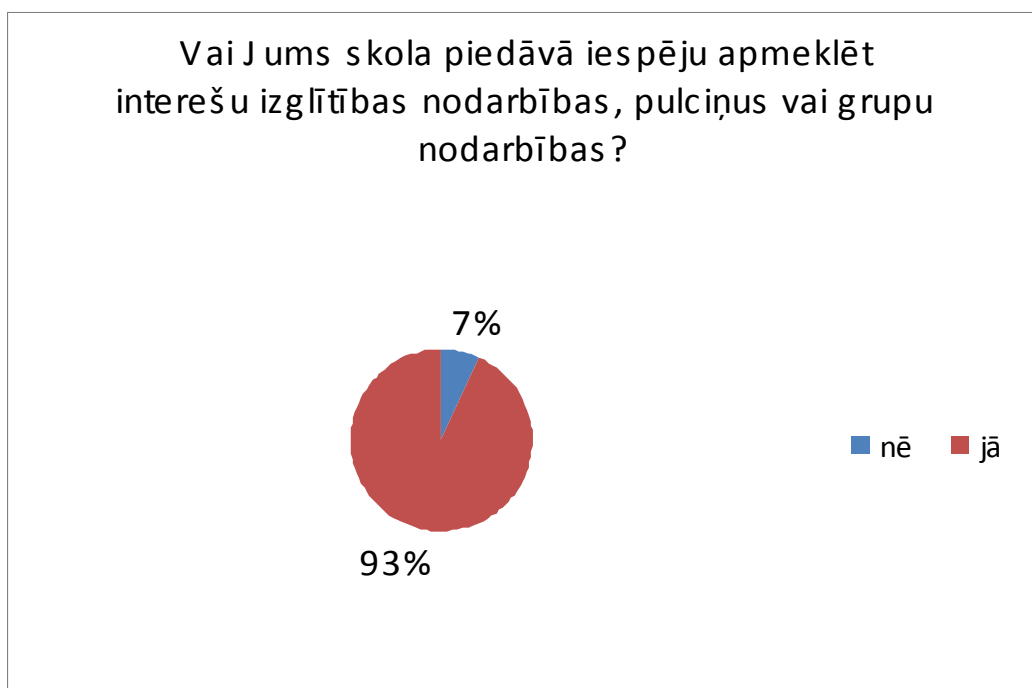
Lai uzzinātu 12. klašu skolēnu, viņu vecāku un vidusskolas skolotāju attieksmi pret pētījuma priekšmetu, tika izstrādātas anketas nosauktajām grupām.

12. klašu skolēnu anketēšanas uzdevumi:

1. Noskaidrot skolēnu viedokli, vai skola dod iespēju attīstīt savus priekšstatus par mazākumtautību kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā;
2. Noskaidrot, vai skolēni izmanto skolas dotās iespējas uzturēt savu etnisko identitāti un attīstīt savus priekšstatus par mazākumtautību kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā.

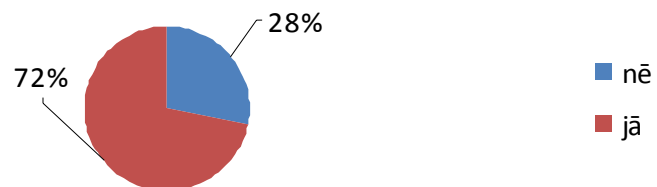
Anketēšanā piedalījās visi respondenti - 500 skolēni no Rīgas, Daugavpils, Rēzeknes un Liepājas (sk. Pielikumu 1).

Anketēšanas rezultāti atspoguļoti sekojošās diagrammās:

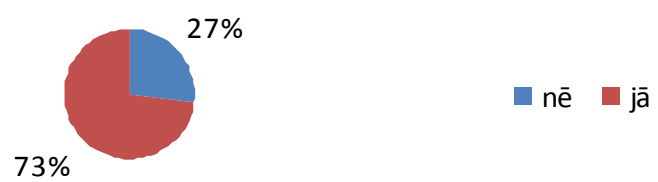
1. attēls

Vai interešu izglītības nodarbību, pulciņu vai grupu nodarbību saturs ir bijis saistīts arī ar mazākumtautību kultūras, valodas, vēstures izziņāšanu?

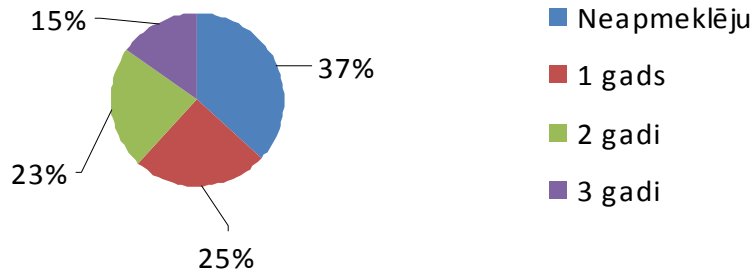
2. attēls

Vai jūsu skolā ir interešu izglītības nodarbības, pulciņi vai grupu nodarbības, kuru programmas dod jums iespēju padziļināt un papildus izziņāt mazākumtautību kultūru, valodu, vēsturi?

3. attēls

Cik ilgi Jūs izmantojat iespēju apmeklēt
 interešu izglītības nodarbības, pulciņus vai
 grupu nodarbības, kuru programmas dod jums
 iespēju padziļināt un papildus izziņāt
 mazākumtautību kultūru, valodu, vēsturi?

4. attēls

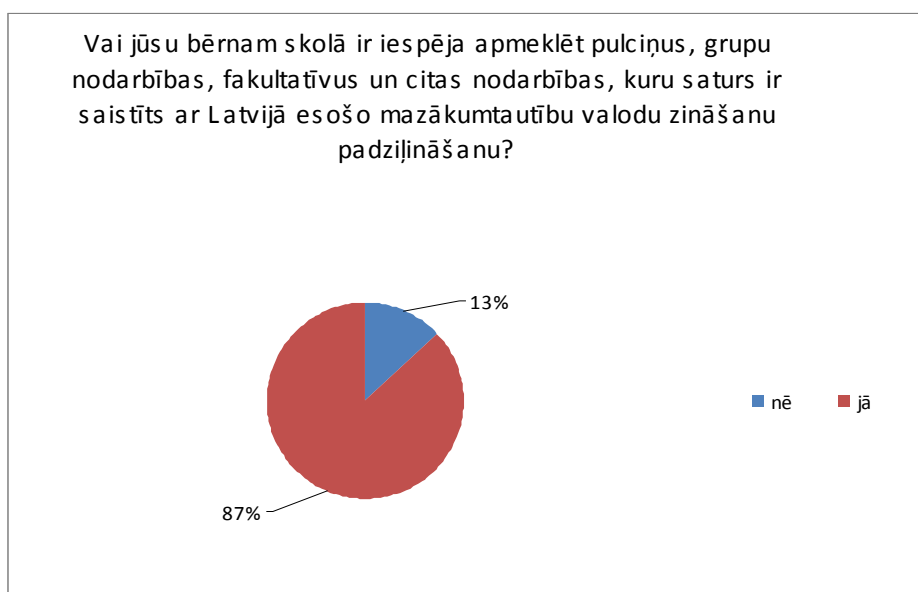
Anketēšanas rezultātu analīze parāda, ka vairākums no skolēniem (līdz 73%) uzskata, ka izglītības iestāde ne tikai piedāvā skolēniem iespēju apmeklēt ārpusstundu nodarbības, bet, ka skolā ir tādas nodarbības, kuru saturs pilnībā vai daļēji ir saistīts ar mazākumtautību kultūrām, valodām un mazākumtautību vēsturi gan Latvijā, gan pasaulē. Tas nozīmē, ka mazākumtautību izglītības iestādes mēģina izmantot ārpusstundu laika resursus nacionālās etniskās identitātes izveidošanai un veicināšanai. 73% no skolēniem norāda, ka tādas nodarbības dod iespēju padziļināt viņu zināšanas par savas tautības kultūrvēsturiskajām īpašībām, paaugstināt dzimto valodas kompetenci, paplašināt dzimtās literatūras zināšanas. 12. klašu skolēni dod priekšroku šādām nodarbībām : teatralajam kolektīvam - 11% (kultūra), literatūras salonam un pulciņam - 38% (valoda un literatūra), skolas avīzes redakcijām - 14% (valoda un literatūra), korim un citam muzikālajam kolektīvam - 18% (kultūra), pētnieciskajām grupām - 28% (vēsture, valoda, literatūra). Taču, ja līdz ¾ skolēnu zina par esošajām iespējām, izmanto tās tikai 14% no visa vidusskolas apmācības laika, 23% - 2 gadu laikā un 25% - 1 gada laikā. 38% vidusskolā vispār nekad nav apmeklējuši ārpusstundu nodarbības, arī nodarbības, kuru saturs ir saistīts ar mazākumtautību kultūras jautājumiem. Arī 12. klašu skolēnu vecāki atbildēja uz tādu pašu jautājumu par viņu bērnu ārpusstundu nodarbību apmeklēšanu. 64% no viņiem uzskata, ka viņu bērns neapmeklē tādas nodarbības. Ņemot vērā vidusskolas skolēnu vecumu un to, ka viņi paši var neinformēt savus vecākus par notiekošo skolā, šāds rādījums ir pārāk liels un liecina par to, ka vidusskolas skolēnu vecāki neinteresējas pietiekami par skolas dotajām iespējām.

12. klašu skolēnu vecāku anketēšanas uzdevumi:

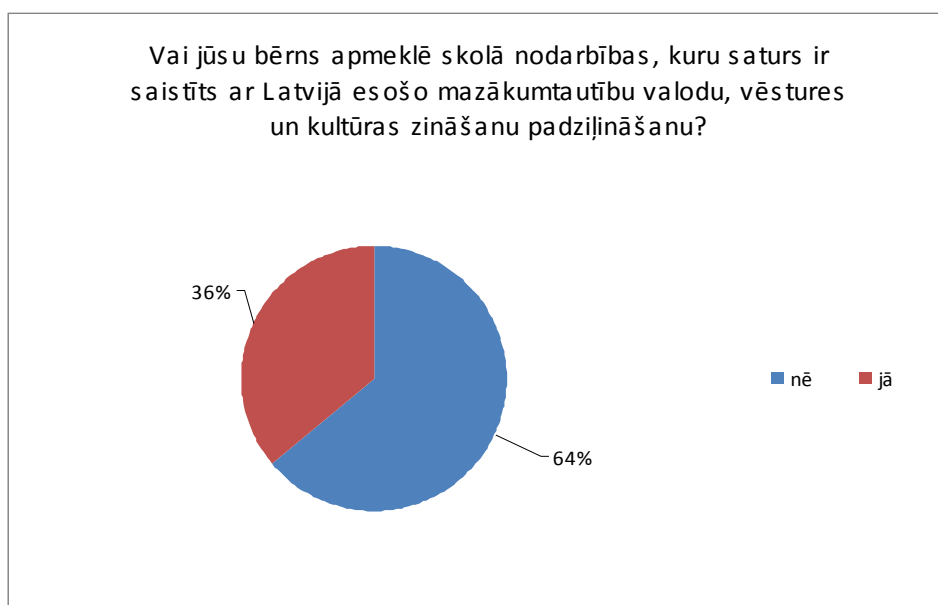
1. Noskaidrot vecāku viedokli, vai skola dod viņu bērniem iespēju attīstīt savus priekšstatus par mazākumtautību kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā;
2. Noskaidrot, vecāku attieksmi pret skolā realizēto multikulturālo izglītību.

Anketēšanā piedalījās 112 12. klašu skolēnu vecāki no Rīgas, Daugavpils, Rēzeknes un Liepājas (sk. Pielikumu 2).

Anketēšanas rezultāti atspoguļoti sekojošās diagrammās:

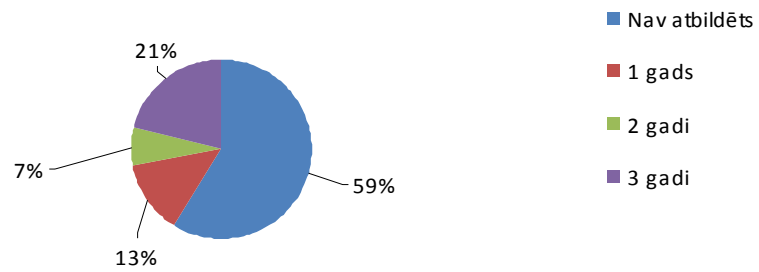

5. attēls

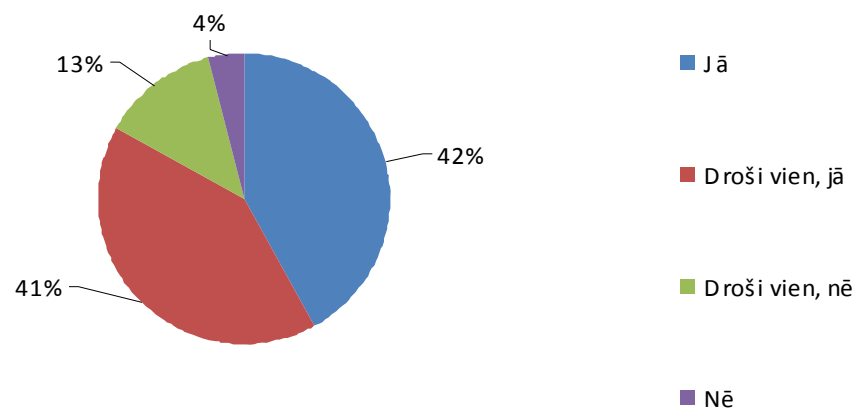
6. attēls

Cik ilgi jūs u bērns apmeklē minētās nodarbības?

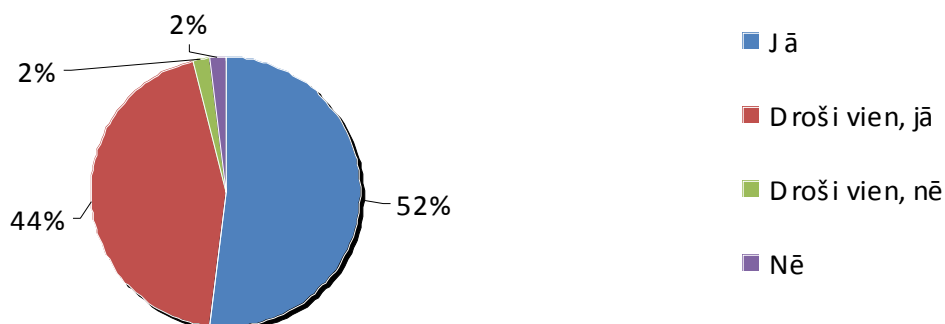
7. attēls

Vai jūs uzskatāt, kā minētās nodarbības sekmē jūs u bērna nacionālās pašapziņas veidošanu?

8. attēls

Vai jūs uzskatāt, ka minētās nodarbības sekmē bērna tolerances un cieņas pret citu Latvijas tautu kultūru, valodu un vēsturi veidošanos?

9. attēls

Bērniem un vecākiem tika uzdoti līdzīgi jautājumi par skolēnu iespējām apmeklēt ārpusstundu nodarbības, ieskaitot nodarbības, kas ir saistītas ar mazākumtautību valodu, vēsturi un kultūru. Atbildes uz šiem jautājumiem vecākiem un skolēniem ir līdzīgas, vecāki atbild pat pozitīvāk nekā bērni. Pārsvarā vecāki atzīst, kā skolēniem pietiek iespēju padziļināt zināšanas, kuras saistītas ar Latvijā esošo nacionālo minoritāšu tautām (85% vecāku un 73% skolēnu). 83% no vecākiem uzskata, ka tāda veida nodarbības pozitīvi ietekmē nacionālās pašapziņas veidošanos un 96% - tolerances un cieņas izveidošanu pret citām kultūrām, valodām un tautām Latvijā. Bet jāatzīst, ka uz konkrētiem jautājumiem par skolēnu ārpusstundu nodarbību apmeklēšanu un par to, cik ilgi viņu bērni apmeklē tādas nodarbības, vecāki gandrīz neatbild vispār (59%), vai dod atbildes, kuras atšķiras no skolēnu atbildēm. Tas nozīmē to, ka vidusskolas skolēnu vecāki nav kompetenti skolu aktivitāšu jautājumos, kā rezultātā nevar atbalstīt pietiekami skolas darbību šajā virzienā.

Vidusskolas skolotāju anketēšanas uzdevumi:

1. Noskaidrot skolotāju viedokli par iespējām padziļināt skolēnu zināšanas par mazākumtautību kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā;
2. Noskaidrot skolotāju viedokli, vai Latvijas izglītības sistēmas ietvaros ir iespēja attīstīt skolēniem savus priekšstatus par mazākumtautību kultūrām, valodām un vēsturi Latvijā.

Anketēšanā piedalījās 32 Rīgas vidusskolas skolotāji (sk. Pielikumu 3).

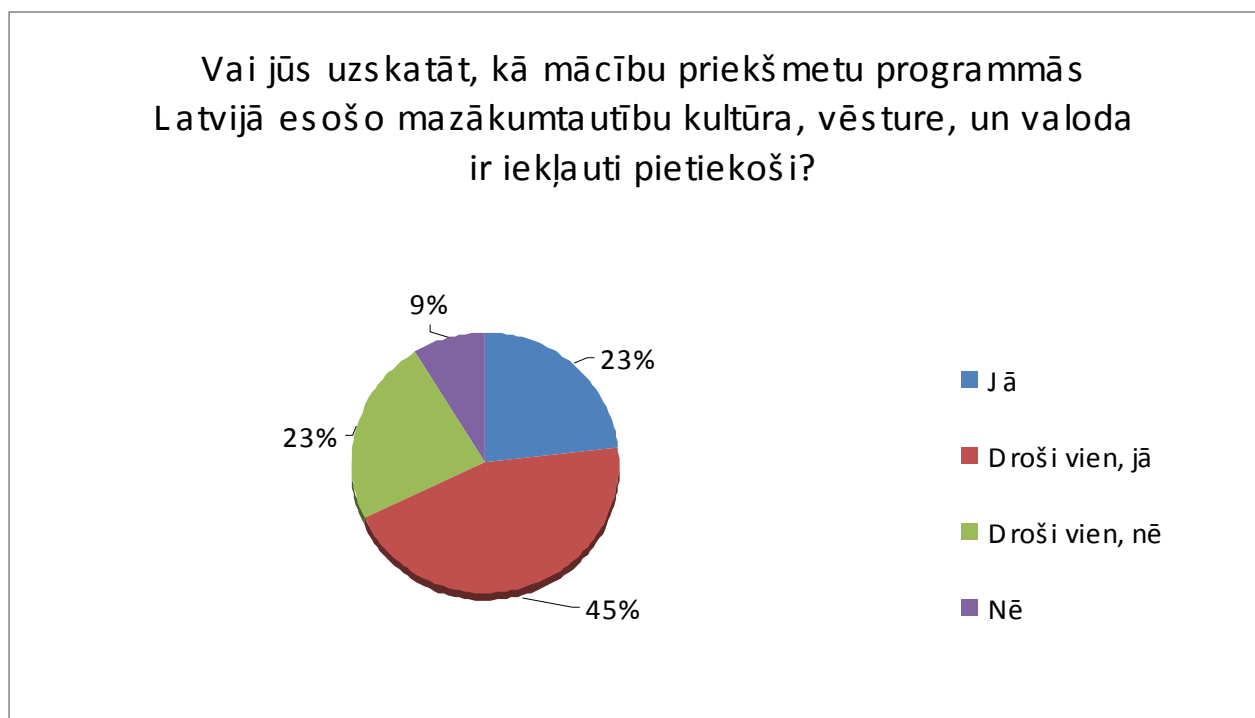
Uz jautājumiem, kuri ir saistīti ar ārpusstundu iespējām vidējās izglītības iestādēs, skolotāji atbild analogiski skolēniem un vecākiem. Bet skolotāju anketēšanas rezultāti jautājumos, kuri ir saistīti ar izglītības reglamentējošo dokumentāciju, mācību stundām, pārbaudes darbiem un viņu personīgo rīcību ir atspoguļoti sekojošā tabulā:

<i>Kā jūs uzskatāt, vai mācību priekšmetu standartos un mācību programmās ir iekļauti jautājumi, saistīti ar mazākumtautību kultūru, valodām un viņu vēsturi Latvijā?</i>	Skolotāju skaits	Jā	Nē
Latviešu valoda un literatūra	7	7	0
Angļu valoda, vācu valoda	5	0	5
Krievu valoda un literatūra	6	6	0
Vēsture, kultūras vēsture	5	5	0
Biznesa ekonomiskie pamati	2	0	2
Ķīmija, bioloģija, fizika	3	0	3
Matemātika	4	0	4
kopā	32	18	14

18 skolotāji no 32 (vairāk nekā 50%) uzskata, ka ar nacionālo minoritāšu kultūru saistītais saturs ir iekļauts mācību standartos un priekšmetu programmās, bet 14 cilvēki dod negatīvu atbildi. Pozitīvi atbild 100% latviešu valodas skolotāji, krievu valodas skolotāji un vēsturnieki, tas ir, to priekšmetu skolotāji, kuru standartos un programmās ir tieši iekļauti jautājumi, kuri saistīti ar mazākumtautību kultūru vai starpkultūru. Tajā pašā laikā priekšmetu skolotāji, kuru standarti un programmas nedod iespēju izmantot tādu saturisko materiālu (piemēram, dabaszinībās un matemātikā – zinātņu vēstures jautājumi vai svešvalodās – sadaļā „Valodas pielietošana”), atbild uz šo jautājumu negatīvi. Netieši tādas atbildes apliecina tēzi par

to, ka bieži skolotāji vidējās vispārējās izglītības saturu vērtē tikai caur tā saukto „priekšmetu pieeju”, kura neļauj viņiem pāriet no „konkrētā uz kopīgo”. Katram skolotājam šajā situācijā ir svarīgs tikai tiešs priekšmeta saturs. Taču skolotāju praksē tas notiek tādēļ, ka deklarētais Latvijas izglītības sistēmā integrācijas princips nav atspoguļots dokumentos, kuri reglamentē vidējo izglītību. Faktiski vidējās izglītības saturs ir sadalīts pa priekšmetiem un visā vidējās izglītības sistēmā dominē princips „no konkrētā uz kopīgo”. Šādos apstākļos skolotāju pozīcija tikai atspoguļo stratēģisko ceļu vidējā izglītībā. Izmainīt situāciju var tikai ar „priekšmeta pieejas” aizstāšanu ar „integrācijas pieeju” gan reglamentējošos vidējo izglītību dokumentos, gan reālajā praksē.

Vecāki uz to pašu jautājumu atbild pavisam citādi: gandrīz 70% no viņiem uzskata, ka mācību priekšmetu programmās ar minoritāšu tautām saistītie jautājumi ir iekļauti pietiekoši:

10. attēls

Interpretējot diagrammu, var teikt, ka tik liels „jā” un „droši vien, jā” procents ir vairāk vecāku optimistiskā noskaņojuma atspoguļojums, nekā reālās zināšanas par mācību programmu saturu.

Kā jūs uzskatāt, vai mācību grāmatās ir iekļauti jautājumi, saistīti ar mazākumtautību kultūru, valodām un viņu vēsturi Latvijā?

	Skolotāju skaits	Jā	Nē
Latviešu valoda un literatūra	7	7	0
Angļu valoda, vācu valoda	5	1	4
Krievu valoda un literatūra	6	6	0
Vēsture, kultūras vēsture	5	5	0
Biznesa ekonomiskie pamati	2	0	2
Ķīmija, bioloģija, fizika	3	0	3
Matemātika	4	0	4
kopā	32	19	13

Kā jūs uzskatāt, vai valsts pārbaudes darbos ir iekļauti jautājumi, saistīti ar mazākumtautību kultūru, valodām un viņu vēsturi Latvijā?

	Skolotāju skaits	Jā	Nē
Latviešu valoda un literatūra	7	7	0
Angļu valoda	5	3	2
Krievu valoda un literatūra	6	6	0
Vēsture, kultūras vēsture	5	5	0
Biznesa ekonomiskie pamati	2	0	2
Ķīmija, bioloģija	3	0	3
Matemātika	4	0	4
Kopā	32	21	11

Skolotāju atbildes uz jautājumiem par mācību grāmatu saturu un valsts pārbaudes darbu saturu sakrīt ar atbildēm uz jautājumu par mācību priekšmetu standartiem. Bet uz jautājumu par personīgo rīcību mācību procesa gaitā situācija mainās:

<i>Vai jūs personīgi izmantojiet mācību procesā saturisko materiālu, kurš ir saistīts ar mazākumtautību kultūru, valodām un viņu vēsturi Latvijā?</i>	Skolotāju skaits	Jā	Nē
Latviešu valoda un literatūra	7	7	0
Angļu valoda, vācu valoda	5	3	2
Krievu valoda un literatūra	6	6	0
Vēsture, kultūras vēsture	5	5	0
Biznesa ekonomiskie pamati	2	2	0
Ķīmija, bioloģija, fizika	3	1	2
Matemātika	4	0	4
kopā	32	24	8

Daļa skolotāju, kuri uzskatīja, ka gan standartos, gan valsts pārbaudes darbos, gan programmās nav prasību izmantot materiālu par minoritāšu tautībām Latvijā, faktiski arī izmanto to savās stundās (3 svešvalodas skolotāji, biznesa ekonomisko pamatu skolotāji, dabaszinību skolotājs). Tas nozīmē, ka faktiski mācību procesa gaitā viss atkarīgs no skolotāja personības, no tā, kāda ir viņa attieksme pret šiem jautājumiem un pret nepieciešamību izmantot materiālu, kurš veicina vai saglabā skolēniem etnisko identitāti.

3. posms – „Prakse un atgriezeniskā saikne” – diagnosticējošie darbi.

Diagnosticējošo darbu sastādīšanas noteikumi:

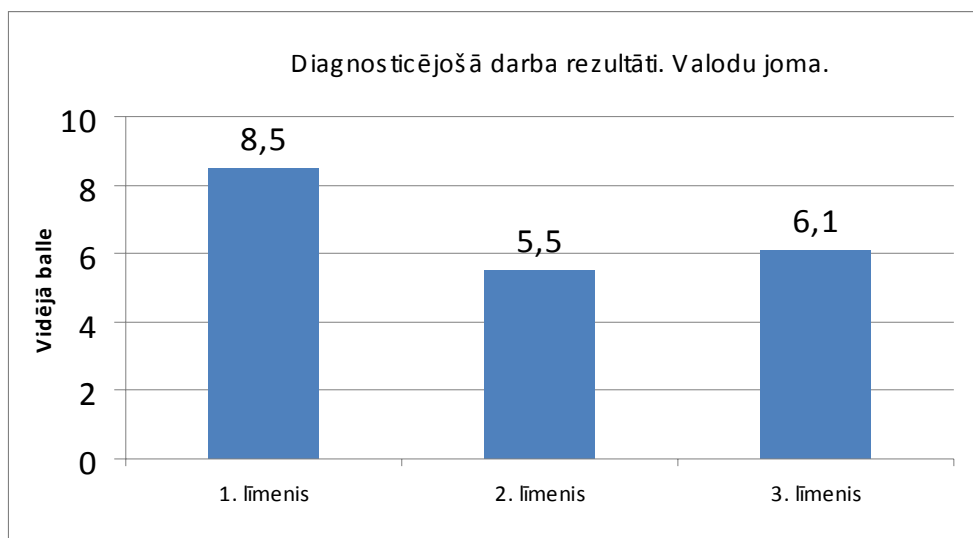
1. No katras izglītības jomas bija izvēlēti šādi priekšmeti:
 - Valodu jomā – latviešu, krievu, angļu, vācu valoda;
 - Dabaszinību jomā – ģeogrāfija;
 - Sociālās zinības jomā – vēsture, biznesa ekonomiskie pamati;
 - Mākslas jomā – kultūras vēsture, literatūra.
2. Katrs no četriem darbiem ir sastādīts trīs līmeņos (zināšanas, prasmes un pielietošana jeb mācīšanās kvalitāte);
3. Katram darbam maksimālais balļu skaits – 30 (pa 10 ballēm katrā līmenī);
4. Visos darbos ir izmantota satura integrācijas un holistiskā pieeja.

Valodu joma.

Īss darba satura apraksts:

Pirmā līmeņa uzdevums (zināšanas) sastāv no sakāmvārdiem dažādās valodās un atspoguļo skolēnu zināšanas par starpvalodu saiknēm. Otrā līmeņa uzdevums (prasmes) arī balstās uz latviešu-krievu starpvalodu saiknēm. Skolēniem bija nepieciešams ne tikai atrast kļūdas piedāvātajos izteikumos, bet parādīt, ka viņi saprot kļūdu būtību un prot izlabot tās. Trešā līmeņa uzdevums (zināšanu un prasmju pielietošana) ir saistīts ar dzejas un atdzejas literatūras salīdzinājumu un analīzi. Rezultātā, pēc darba izpildīšanas, skolēns parāda, kā viņš saprot un jūt krievu-latviešu starpvalodu saiknes un kā izmanto savas zināšanas un sapratni radošajā darbībā (sk. Pielikumu 4).

Diagnosticējošā darba rezultāti valodu jomā:

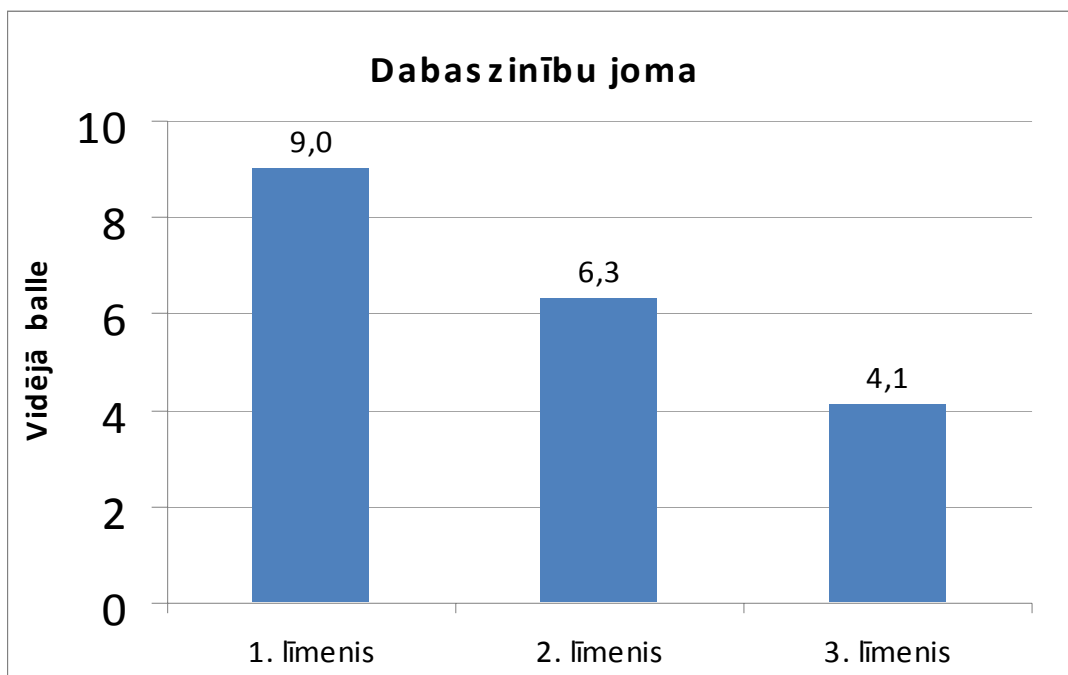
Vidējais vērtējums valodu jomā – 6,7. Rezultāts, kurš atspoguļo skolēnu zināšanas, prasmes un iemaņas optimālā līmenī. Tomēr jāatzīst, ka labākie rezultāti tika iegūti pirmajā uzdevumā (zināšanas), bet otrajā (prasmes) un trešajā uzdevumā (zināšanu pielietošana) rezultāti ir krietni zemāki.

Dabaszinību joma.

Īss darba satura apraksts:

Visi uzdevumi ģeogrāfijā ir saistīti ar Latvijas iedzīvotāju nacionālo sastāvu un migrāciju gan Latvijā, gan Eiropā. Darbs pārbauda ne tikai zināšanas un prasmes šīs tēmas ietvaros, bet arī skolēnu spējas un iemaņas izvērtēt un izanalizēt migrācijas sekas un tās ietekmi uz Latvijas un citu Eiropas valstu ekonomiku un sabiedrību (sk. Pielikumu 5).

Diagnosticējošā darba rezultāti dabaszinību jomā:

12. attēls

Šajā jomā reproduktīvo zināšanu līmenis ir vienāds ar situāciju valodu jomā – pirmais uzdevums ir izpildīts uz vērtējumu 9, rezultāti otrajā un trešajā uzdevumā ir zemāki. Skolēni parāda, ka pētīt dotos datus viņi prot optimālā līmenī (6,3), bet prasme izvērtēt un izanalizēt sekas viņiem ir mazāk attīstīta. Tomēr vidējais vērtējums dabaszinību jomā ir 6,46, kas tikai nedaudz ir zemāks, nekā valodu jomā.

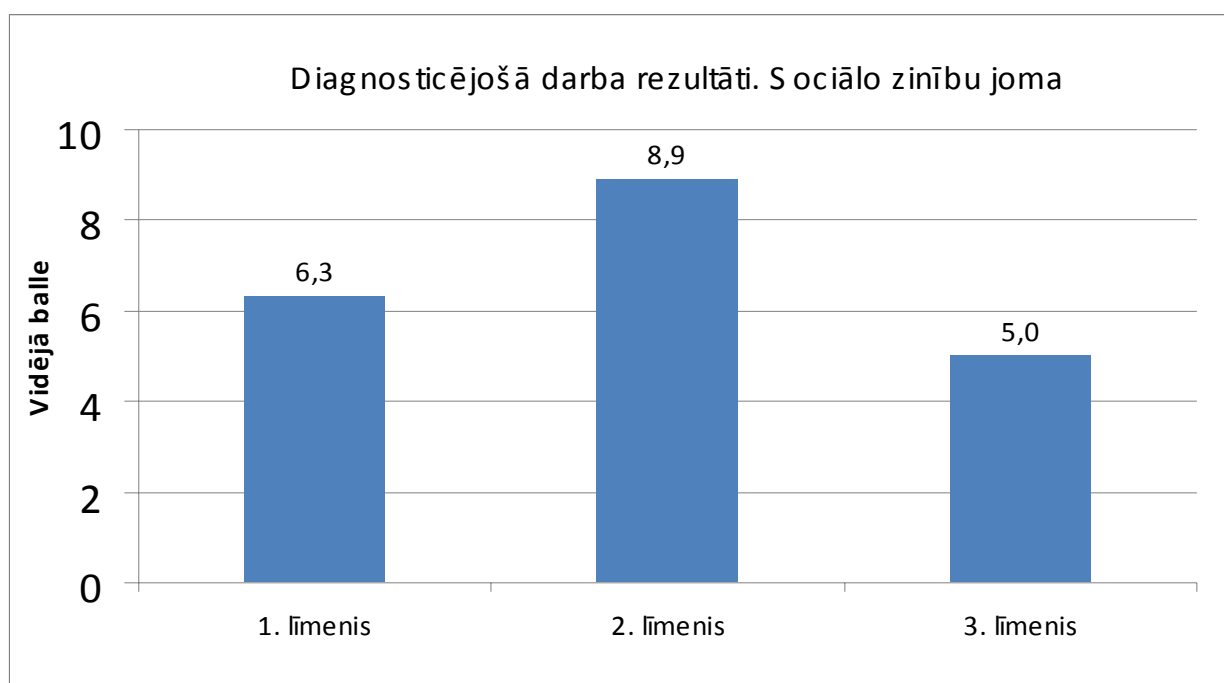
Sociālo zinību joma.

Īss darba satura apraksts:

Pirmā līmeņa uzdevums ir saistīts ar zināšanām par daudztautību iedzīvotāju sastāvu Latgalē un to izveidošanās vēsturi. Otrā līmeņa uzdevums ir veltīts datu izpētei un skolēnu prasmēm paskaidrot saikni starp nacionālo iedzīvotāju sastāvu un vēstures notikumiem Latvijā. Trešā līmeņa uzdevumā skolēniem ir nepieciešams izveidot hipotēzi un pamatot to ar saviem argumentiem. Darba rezultātā skolēns demonstrē savu toleranci un Latvijas iedzīvotāju sastāva īpatnību sapratni.

(sk. Pielikumu 6)

Diagnosticējošā darba rezultāti sociālo zinību jomā:

13. attēls

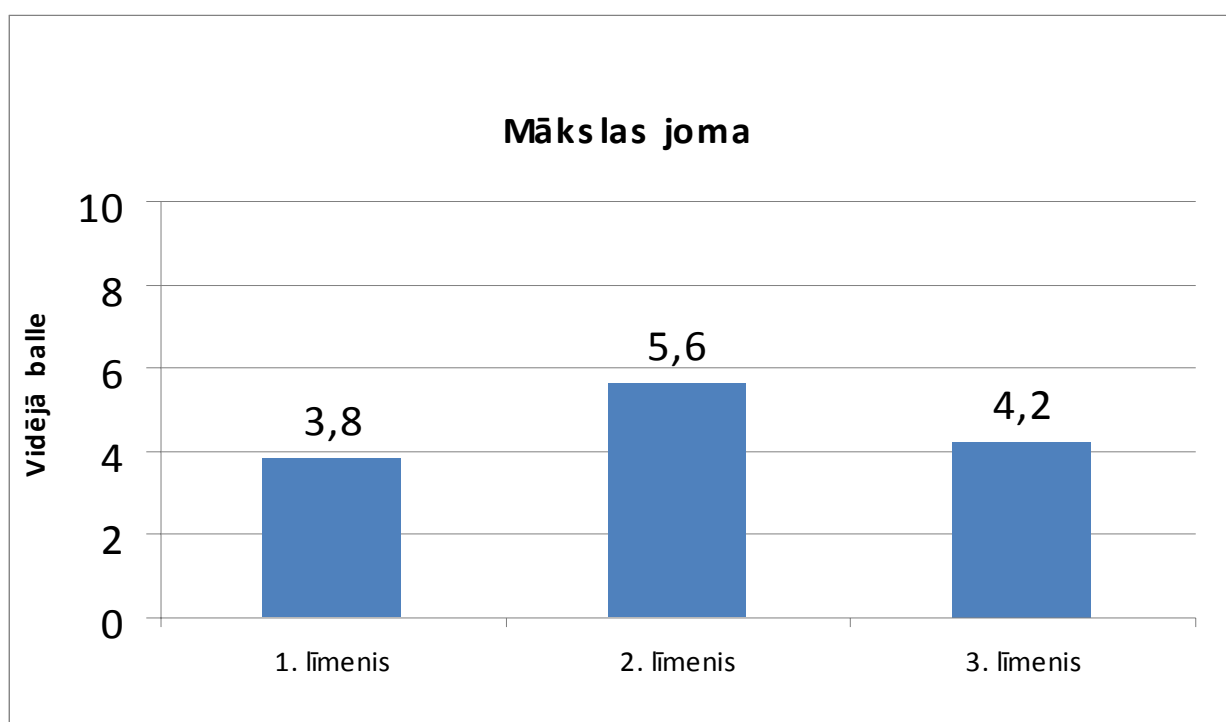
Sociālo zinību jomā situācija atšķiras no divām iepriekšējām. Konkrēto zināšanu līmenis ir zemāks nekā skolēnu prasmju līmenis. Tā sauktais „slepenais teksts” tiek izpildīts tikai uz 6,3 ballēm. Uzdevums satur Latvijā dzīvojošo tautu konkrētu raksturojumu. Tekstā ciparu vietā bija jāievieto konkrētās tautas nosaukumus. Šāds rezultāts parāda, ka vidusskolas absolventiem nav tik augsts konkrēto zināšanu līmenis par Latvijā dzīvojošajām tautām. Tajā pašā laikā skolēniem ir augsts rezultāts (8,9) uzdevumā, kurš nosaka viņu spējas strādāt ar ekonomiskiem datiem, analizēt un pētīt tos. Tomēr uzdevumi, kuri ir saistīti ar hipotēzes izvirzīšanu un to argumentēšanu ir izpildīti tikai viduvējā līmenī. Vidējais vērtējums šajā jomā ir 6,7 balles.

Mākslas joma.

Īss darba satura apraksts:

Pirmā līmeņa uzdevums ir saistīts ar zināšanām par dažādu tautību pārstāvjiem Latvijas literatūrā, mākslā, teātrī, mūzikā un tml. Otrā līmeņa uzdevums pārbauda teksta izpratni, kur teksts ir saistīts ar latviešu-krievu literatūras saiknēm „sudraba laikmetā”. Trešā līmeņa radošais uzdevums dod iespēju pārbaudīt skolēnu toleranci, attieksme pret Latvijā dzīvojošajām tautām, cieņu pret nacionālām minoritātēm (sk. Pielikumu 7).

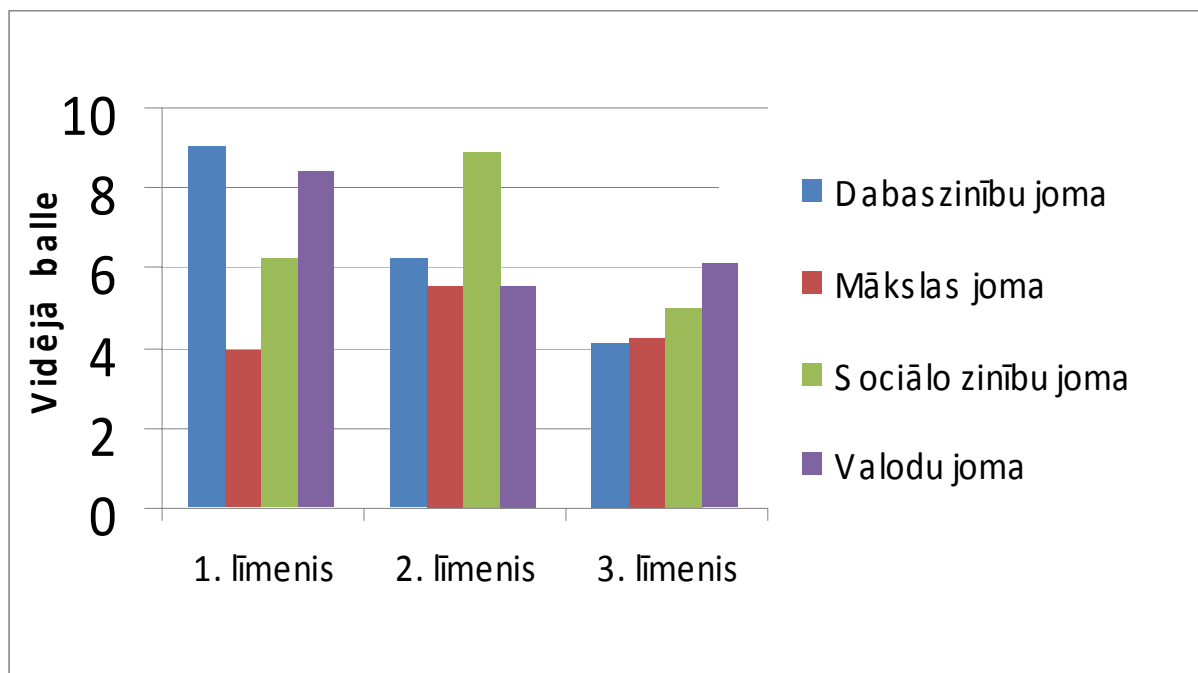
Diagnosticējošā darba rezultāti mākslas jomā:

14. attēls

Mākslas jomā ir zemākie rezultāti. Minimālais vērtējums (3,8) ir uzdevumā, kura saturs ir saistīts ar zināšanām par dažādiem Latvijas kultūru un mākslas darbiniekiem. Tas nozīmē, ka skolnieki ne tikai neinteresējas par dažādu tautu pārsvāvjēm mūsdienīgā Latvijas kultūrā, bet vispār maz interesējas par kultūras jautājumiem. Darbs ar tekstu ir izpildīts viduvējā līmenī (5,6). Radošais uzdevums ir izpildīts uz 4,2 ballēm – ļoti zems rezultāts, ņemot vērā, ka uzdevums pārbaudīja ne tikai skolēnu radošās spējas, bet arī viņu toleranci, iecietību un cieņu pret citiem. Vidējais vērtējums šajā jomā – 4,5 balles.

Rezultātu salīdzinājums pa izglītības jomām un pa līmeņiem:

15. attēls

Varam secināt, ka:

1. Neskatoties uz mūsdienīgām prasībām skolotājiem ir jāpievērš lielāka uzmanība skolēnu prasmju un iemaņu attīstīšanai, augstāko rezultātu diagnosticējošajos darbos 12. klašu skolēni parāda konkrēto zināšanu līmenī (izņemot mākslas jomā);
2. Mūsdienās 12. klašu skolēni vairāk ir saistīti ar notiekošo pasaules mērogā, nevis vietējā mērogā. Par to liecina vidēji rezultāti mākslas jomā un zināšanu pielietojuma līmeņi visās jomās (izņemot valodu).
3. Vienlaicīgi 12. klašu absolventi labus rezultātus parāda tajos virzienos, kuri viņiem ir svarīgi turpmākajā dzīvē (gan izglītība, gan nodarbošanās) – biznesa ekonomiskajos pamatos un valodu jomā.
4. Vidējie vērtējumi par diagnosticējošiem darbiem (no 4,5 līdz 6,7 ballēm) liecina par to, ka 12. klašu skolēni viduvējā līmenī zina mazākumtautību kultūru, to vēsturi un tradīcijas Latvijā.

Secinājumi:

1. Jaunajos mācību priekšmetu standartos starpkultūru saturs ir aktualizēts vairāk, nekā iepriekšējos mācību priekšmetu standartos. Tomēr formulējumi par etniskās kultūras daudzveidību ir vispārīgi, neakcentējot nepieciešamību izmantot Latvijas situācijas raksturojumu.
2. Dokumentu pētīšana un anketēšanas rezultātu analīze parāda, ka vienīgi skolotāja personība nosaka multikulturāla satura apjomu un dziļumu mācību procesa gaitā. Bet apstākļos, kad vidējās izglītības saturs ir sadalīts pa priekšmetiem un vidējās izglītības sistēmā dominē princips „no konkrētā uz kopīgo”, skolotājiem jābūt speciālai sagatavotībai starpkultūru izglītības pieejas nozarē.
3. 12. klašu skolēnu un vidusskolas skolotāju anketēšanas rezultātu analīze apliecina, ka vidējās izglītības iestādes piedāvā skolēniem iespēju apgūt un padziļināt zināšanas par mazākumtautību kultūru, valodu, vēsturi, un skolēni izmanto skolā piedāvāto iespēju veicināt savu nacionālo identitāti. Taču šīs iespējas tiek izmantotas nepilnīgi.
4. Diagnosticējošo darbu rezultātu apkopošana liecina, ka zināšanas, prasmes un mācīšanās kvalitāte (t.sk. mazākumtautību vēsturē, valodā, kultūrā) ir attīstītas 12. klašu skolēniem viduvējā un optimālā līmenī. Analīze pēc satura būtības rāda, ka mūsdienīgiem vidusskolas absolventiem dominējošā ir interese par globāliem procesiem, nevis vietējiem.
5. 12. klašu skolēnu vecāki atbalsta izglītības iestādes darbību nacionālās identitātes veicināšanā un saglabāšanā, bet anketēšanas rezultāti rāda, ka viņi ir nepietiekami informēti par šādas darbības būtību un savu bērnu piedalīšanos tajā.

Ieteikumi:

1. Dokumentos, kuri reglamentē Vispārējās vidējās izglītības saturu Latvijā (t.sk. jaunās Vispārējās izglītības mācību priekšmetu standartos un mācību programmu paraugos) ir nepieciešams konkretizēt un detalizēt saturu, kas attiecas uz starpkultūru un mazākumtautību kultūru aspektiem.
2. Starpkultūras izglītības pieejas un metodiku, kā arī saturu, kurš ir saistīts ar mazākumtautībām, ir nepieciešams iekļaut skolotāju tālākizglītības kursu saturā.
3. Izstrādāt atbalsta materiālus skolotājiem multikulturālās izglītības īstenošanai, kuri satur nacionālās, kultūras un etniskās identitātes veicināšanas aspektus.
4. Aktualizēt sadarbību ar ģimeni, iesaistot vecākus etniskās identitātes veicināšanā.